

סבב ההסלמה העשירי ברצועה: ומה הלאה?

27 בפברואר 2020

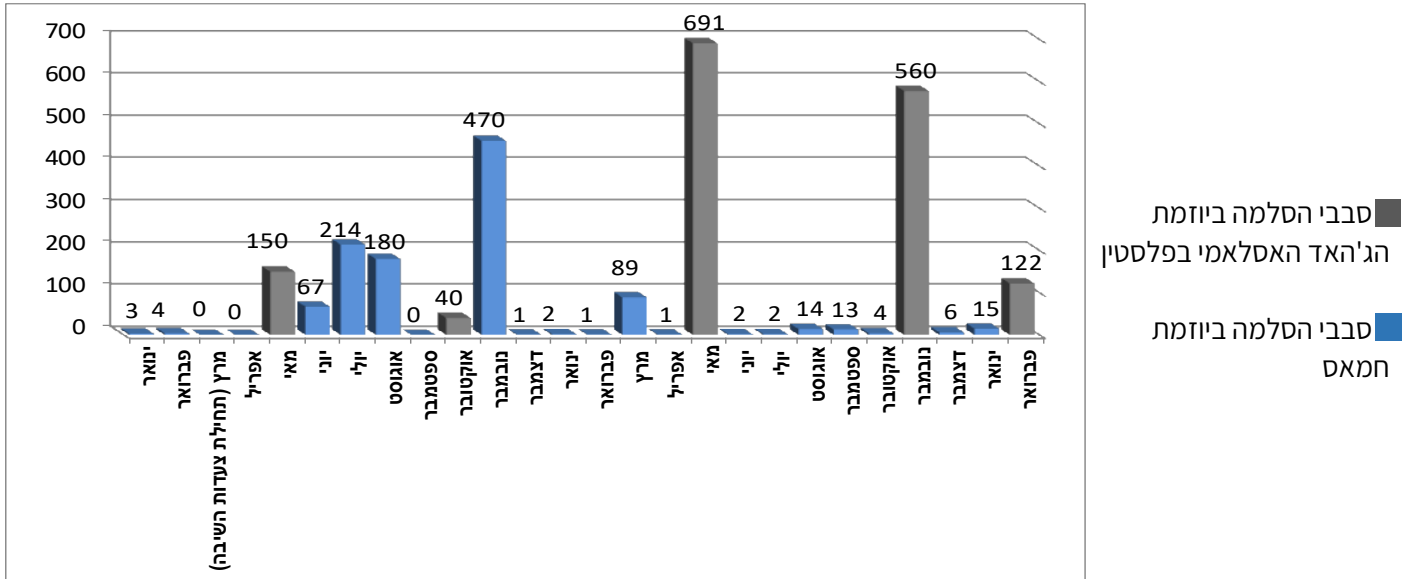
מאפייני סבב ההסלמה העשירי

ב-23-24 בפברואר 2020 התחולל סבב ההסלמה משמעותי חדש¹, העשירי במספר מאז החלו צעדות השיבה (30 במרץ 2018). הסבב היה ביוזמת הג'האד האסלאמי בפלסטין בתגובה על הריגת פעיל הארגון, שניסה להניח מטען ליד גדר הגבול, ולקייחית גופתו ע"י צה"ל באמצעות כלי הנדסי. במהלך סבב ההסלמה שוגרו 113 רקטות ופצצות מרגמה לעבר יישובי עוטף עזה ולערים שדרות ואשקלון. בתגובה תקף צה"ל יעדים של הג'האד האסלאמי בפלסטין ברצועת עזה ובסוריה. שני פעילי הג'האד נהרגו באזור דמשק בעוד שברצועה לא היו הרוגים. ב-24 בפברואר 2020 בשעות הערב המאוחרות הודיע הג'האד האסלאמי בפלסטין, כי השלים את ירי התגובה על מותם של פעיליו. בעקבות זאת פסקו גם תקיפות צה"ל ברצועה.

ניתוח האירועים בסבב ההסלמה העשירי, והשוואתם לסבבי ההסלמה הקודמים, מצביע על ארבעה מאפיינים מרכזיים:

◆ **סבב ההסלמה העשירי, כמו שני קודמיו, התחולל בעקבות הריגת פעילי הג'האד האסלאמי בפלסטין, ובשלושתם מילא הארגון תפקיד מרכזי:** סבב ההסלמה הנוכחי היה ביוזמת הג'האד האסלאמי בפלסטין כתגובה על הריגת פעיל הארגון במהלך הנחת מטען ליד הגדר; סבב ההסלמה התשיעי (12-14 בנובמבר 2019) היה ביוזמת הג'האד האסלאמי בפלסטין בתגובה על התנקשות בחייו של בהאא' אבו אלעטא, בכיר בג'האד האסלאמי ברצועה; סבב ההסלמה השמיני המאסיבי ביותר (4-6 במאי 2019) החל בעקבות ירי צלפים שביצע הג'האד האסלאמי בפלסטין. צה"ל הגיב בתקיפת יעדי חמאס, למחרת החל ירי מאסיבי, חסר תקדים בהיקפו לעבר ישראל, כשהג'האד האסלאמי הצטרף לחמאס.

¹ סבב ההסלמה משמעותי מוגדר ע"י מרכז המידע כהתרחשות בין ארגוני המחבלים לבין צה"ל, שבמהלכה שוגרו יותר מארבעים רקטות ופצצות מרגמה לעבר ישראל. בנוסף לסבבי ההסלמה המשמעותיים מתבצע לעיתים ירי רקטות ספורדי, לרוב רקטות בודדות אך בכמה מקרים קרוב ל-15 שיגורים.

◆ **חמאס נמנעה מלהצטרף לסבב הסלמה הנוכחי ולקודמו, שנהלו באופן כמעט בלעדי ע"י**

הג'האד האסלאמי בפלסטין. זאת, בניגוד להתנהלותה של חמאס בעבר, כאשר הצטרפה לסבבי הסלמה, גם לכאלו, שהחלו ביוזמות הג'האד האסלאמי בפלסטין. הימנעות חמאס מלהצטרף לחימה באה למרות גילויי התמיכה הפומביים בג'האד האסלאמי בפלסטין ולמרות גילויי ביקורת ברצועה, שלהערכתנו לא הציבו אתגר משמעותי בפני חמאס.

◆ **העדר לחצים אפקטיביים מצד חמאס על הג'האד האסלאמי להימנע מביצוע פיגועים לאורך**

גדר הגבול ולהפסיק את ירי הרקטות המתבצע לא רק במהלך סבבי הסלמה אלא גם באופן ספוראדי (בפרק הזמן שבין סבב לסבב). התנהלות זאת של הג'האד האסלאמי בפלסטין עומדת עתה בניגוד לאינטרס של חמאס לקדם הסדרה והרגעה, שיתנו מענה למצוקות האוכלוסייה ברצועה ויקלו על "המצור". אולם למרות אינטרס זה נרתעת חמאס מהפעלת יכולותיה הצבאיות-ביטחוניות העדיפות נגד הג'האד האסלאמי בפלסטין, מסיבות פנימיות וחיכוניות (ראו להלן).

◆ **מדיניות הבידול של ישראל:** לנוכח הימנעות חמאס מלהצטרף לירי התאפיינה תגובות צה"ל בשני

הסבבים האחרונים בתקיפת יעדי הג'האד האסלאמי בפלסטין בלבד, ברצועה ובסוריה. לעומת זאת נמנע צה"ל מלהגיב נגד יעדי חמאס למרות, שישראל רואה בחמאס את הריבון ברצועה ואת האחראית על הנעשה בה. מדיניות זאת מסייעת לחמאס לשוב ל"שגרת" מגעי ההסדרה אך יתכן והיא פוגעת במוטיבציה שלה לאכוף באופן אפקטיבי את מדיניותה.

שני סבבי ההסלמה האחרונים **המחישו היטב את הקושי, שבפניו ניצבים חמאס וישראל**; לשני הצדדים יש להערכתנו עניין להמשיך ולקדם את מגעי ההסדרה, ולהימנע מהידרדרות לעימות נרחב. אולם **הימנעות חמאס (לפחות עד כה) מאכיפה אפקטיבית** שתאפשר דיכוי מדיניות העצמאית של הג'האד האסלאמי בפלסטין והרגעת השטח, מקשה מאוד על **הסדרה יציבה וברת-קיימא. ישראל, מצידה, מעוניינת בהרגעת המצב אולם המדיניות הפרובוקטיבית של הג'האד האסלאמי בפלסטין, והחולשה שמגלה חמאס, עלולים לדחוף אותה, בליט ברירה ובניגוד להעדפתה הבסיסית, למהלך צבאי רחב היקף ברצועת עזה.**

מדיניות הפיגועים של הג'האד האסלאמי בפלסטין

◀ **הג'האד האסלאמי בפלסטין** הינו ארגון טרור פלסטיני אסלאמי, רדיקלי ולוחמני, החותר להשמדת ישראל בדרך של מאבק אלים ומתנגד בעקרון להסכמים מדיניים כלשהם. בראשו עומד **זיאד אלנח'אלה**, שנבחר לתפקידו בסוף ספטמבר 2018 אשר פועל מלבנון, זהו הארגון הפלסטיני שעמו מקיימת איראן את **מערכת הקשרים הקרובה ביותר** והדבר מאפשר לארגון ליהנות מסיוע נדיב בכספים ובאמצעי לחימה. תמיכה זאת מסייעת לג'האד האסלאמי לבסס מעמדו כארגון השני בחשיבותו לאחר חמאס, אך היא גם **יוצרת תלות ביחסי השניים** ומקלה על איראן את הפעלת הארגון לקידום האינטרסים שלה בזירה הפלסטינית.

זיאד אלנח'אלה (מימין) לצד קאסם סלימאני מפקד כוח קדס, שנהרג בסיכול ממוקד, בטקס מלאת עשר שנים למותו של עמאד מע'ניה (סוכנות מהר, 15 בפברואר 2018)

◀ תיאורו של הג'האד האסלאמי בפלסטין בכלי התקשורת הישראלים כ"ארגון קיקיוני" אינו מדויק. **שכן ברשותו תשתית צבאית ואזרחית ענפה ותמיכה לא מבוטלת בקרב האוכלוסייה.** תשתית זאת כוללת, בין השאר, **מערך רקטות** (כולל רקטות לטווח בינוני המגיעות עד למרכז ישראל) **ומנהרות תקיפה.** כמו כן ברשות הארגון **תשתית הסברתית** (הכוללת ערוץ לוויין המופעל מביירות, תחנת רדיו וסוכנות ידיעות המופעלים מהרצועה) **ומערכת סיוע חברתי** (העוסקת בין השאר בהטמעת האידאולוגיה הרדיקלית של הארגון בקרב בני הדור הצעיר). בתום מבצע "עמוד ענן" העתיר זיאד אלנח'אלה שבחים על הסיוע שאיראן הגישה לארגוני הטרור הפלסטינים והתבטא: **"...הנשק שבו ההתנגדות נלחמת, ואפילו הנשק של חמאס, הינו נשק איראני מהכדור הראשון ועד הטיל. ואפילו מה שמוצר בייצור מקומי [ברצועה] הינו בפועל איראני..."** (אלחיאת, 18 בנובמבר 2012).

מימין: כרזה באתר פלוגות ירושלים של הג'האד האסלאמי בפלסטין: "באמצעות אלפג'ר [רקטה איראנית לטווח בינוני המגיעה למרכז ישראל] ייווצרו הניצחונות". משמאל: כרזה באתר פלוגות ירושלים בפלסטין בה נראים שני פעילים נושאים רקטה תוצרת איראן מסוג פג'ר².

◀ בשנתיים שחלפו מאז תחילת "צעדות השיבה" נהג הג'האד האסלאמי, בדרך בכלל, לתאם פעילותו עם חמאס, הארגון הדומיננטי ברצועה. אולם בכמה מקרים **ביצע הארגון פיגועים ביוזמתו, יתכן בהכוונה איראנית, תוך התרסה כלפי חמאס**. ראשית היוזמות העצמאיות של הג'האד האסלאמי בפלסטין בעידן שלאחר בחירת אלנח'אלה הייתה בסבב ההסלמה של ה-26-27 באוקטובר 2018. לעבר יישובי הנגב המערבי ואשקלון שוגרו ארבעים רקטות ופצצות מרגמה. הג'האד האסלאמי בפלסטין מסר, כי הירי בוצע בתגובה להריגת חמישה ממשתתפי צעדת השיבה והוא הסתיים בהפסקת אש חד-צדדית, שעליה הודיע הארגון. מקרים אלו של סבבי הסלמה ביוזמת הג'האד האסלאמי בפלסטין, ופיגועים "שוטפים" בין הסבבים, **התרבו בחצי השנה האחרונה עד כי דומה שהג'האד האסלאמי בפלסטין נוקט מדיניות פיגועים עצמאית משלו, אשר פחות ופחות מתחשבת באינטרסים של חמאס, מצרים ואוכלוסיית רצועת עזה**.

◀ מאפייניה של מדיניות הפיגועים של הג'האד האסלאמי בפלסטין הם כדלקמן:

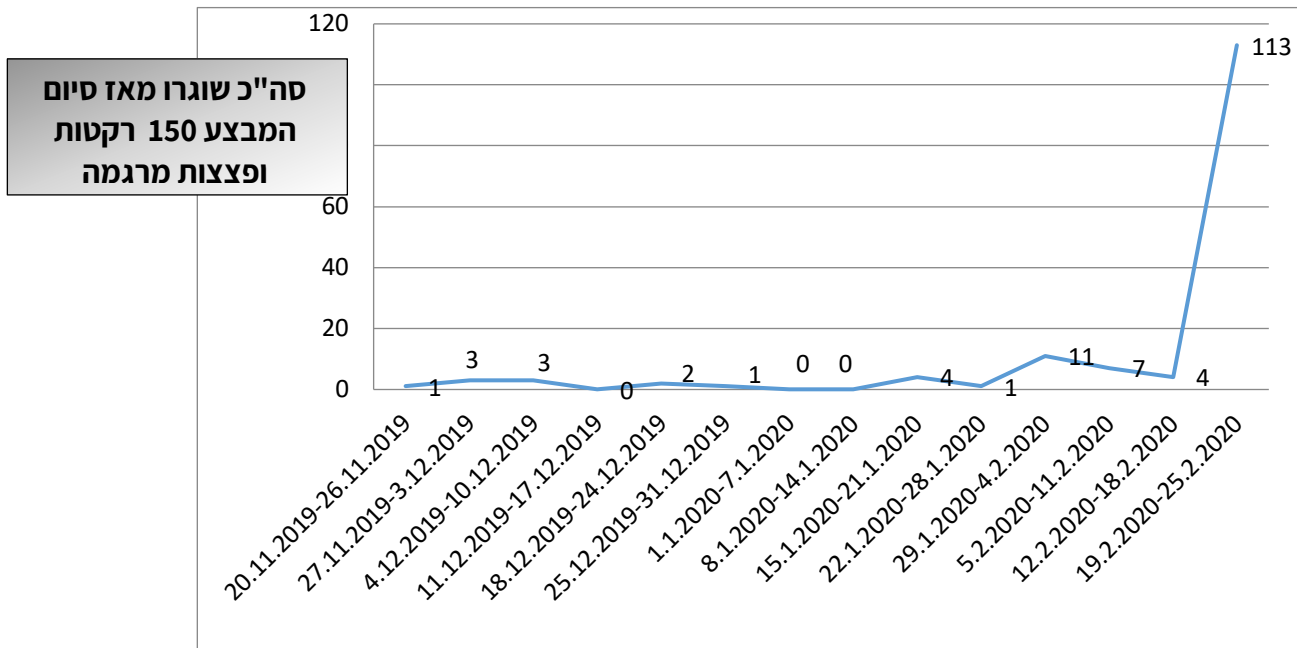
◆ **ביצוע תקיפות נגד צה"ל בקרבת גדר הביטחון** במתווים של ירי צלפים, הנחת מטעני חבלה וכנראה גם השלכת רימונים ומטענים לעבר כוחות צה"ל. דובר צה"ל מסר כי חוליית הג'האד האסלאמי בפלסטין אשר הניחה מטען סמוך לגדר, **עשתה זאת פעמיים נוספות בחודשים האחרונים** (דובר צה"ל, 23 בפברואר 2020).

² מתוך פרסום של מרכז המידע מ-7 בינואר 2013: "הסיוע האיראני לארגוני הטרור הפלסטינים: איראן, העומדת מאחורי ההתעצמות הצבאית של חמאס והג'האד האסלאמי בפלסטין, חותרת לשקם את היכולות הצבאיות שלהם לאחר מבצע "עמוד ענן", בדגש, להערכתנו, על שיקום תשתית הרקטות".

מימין: שני פעילי הג'האד האסלאמי בפלסטין מניחים מטען חבלה סמוך לגדר הביטחון. משמאל: המטען שהניחו פעילי הג'האד האסלאמי (אתר צה"ל, 23 בפברואר 2020).

◆ **"טיפטוף" ירי רקטות ופצצות מרגמה לעבר ישראל**, המתבצע בדרך כלל מידי שבוע מאז מבצע "חגורה שחורה" (הריגת בהא'א אבו אלעטא בסיכול ממוקד, 12 בנובמבר 2019). מכיוון שלא היו נטילות אחריות על שיגורים אלו קשה לקבוע את היקף מעורבותו של הג'האד האסלאמי בהם אך אנו מעריכים, כי הוא תפס מקום משמעותי בכלל אירועי הירי.

סה"כ שוגרו מאז סיום המבצע 150 רקטות ופצצות מרגמה

◆ **נכונות לחולל הסלמה בתגובה על הריגת פעילי הג'האד האסלאמי המעורבים בפיגועים**, כדי ליצור לארגון דימוי כמי שמוביל את הלחימה בישראל ולכבול את ידיה של ישראל בבואה להגיב על הפרובוקציות של הארגון. הג'האד האסלאמי בפלסטין גילה נכונות להגיב בירי רקטות על הריגת פעיליו ולחולל הסלמה, גם כאשר היה ברור בעליל שהדבר עלול לפגוע באינטרסים של חמאס (למשל בסבב ההסלמה האחרון שבוצע מספר ימים לאחר שישראל הודיעה על הקלות חסרות תקדים במסגרת ההבנות).

◀ מדיניות זאת של הג'האד האסלאמי בפלסטין **משבשת כבר תקופה ארוכה באופן חמור את מגעי ההסדרה המתנהלים בין ישראל לחמאס בתיווך מצרי**. ההתחשבות בצרכי אוכלוסיית הרצועה הזקוקה

לשיפור המצב הכלכלי, טיפול במצוקות ההומניטאריות, והקלות על הכניסה והיציאה מהרצועה, הינה שיקול חשוב המשפיע **בעיקר על חמאס**, הנושאת בפועל באחריות השלטונית לצרכיהם של כשני מיליון תושבים. **אצל הג'האד האסלאמי בפלסטין** זה אינו השיקול העיקרי, שלמענו הוא יהיה מוכן לרסן את עצמו, **והשיקולים האחרים, הפנימיים והחיצוניים (השפעה איראנית), הם אלו המשפיעים באופן מכריע על אופן התנהלותו** (הגם שהארגון לא יודה בכך בהתבטאויותיו הפומביות).

◀ מאזן ההצלחות והכישלונות של מדיניות זאת, בראיית הג'האד האסלאמי בפלסטין בשני סבבי ההסלמה האחרונים, **הינו להערכתנו מעורב:**

◆ **מחד גיסא**, עלה בידו ליצור אווירה לוחמנית ברצועת עזה, המשפרת את מעמדו בפני חמאס ובפני חלקים מהציבור העזתי, מגבירה יוקרתו של מנהיג הארגון זיאד אלנח'אלה, ומחזקת את הארגון בפני איראן. **במישור הצבאי - אופרטיבי** עלה בידי הארגון בסבב ההסלמה האחרון לקבוע (פעם נוספת) את "כללי המשחק", קרי- תחילת ההסלמה, אופייה ואופן סיומה. הארגון הוכיח בשני הסבבים האחרונים את יכולתו לבצע ירי מאסיבי לעבר ישראל אך ללא השתתפות חמאס. בשני הסבבים הללו הצליח הארגון לשבש את חיי היום-יום ביישובי עוטף עזה ובערי הנגב המערבי, ובסבב ההסלמה התשיעי אך במרכז ישראל, ולגרום לנזקים מוראליים וכלכליים לאוכלוסייה הישראלית.

זיאד אלנח'אלה, מזכ"ל הג'האד האסלאמי, בסבב ההסלמה התשיעי: הפסקת הלימודים והפעילות במוסדות ובתעשייה בישראל מסמלת כי לכל הערים במרכז ישראל הגיע המסר של הארגון באמצעות הרקטות ארוכות הטווח (ערוץ אלמיאדין ביוטיוב, 13 בנובמבר 2019).

◆ **מאידך גיסא, במישור הפנים-פלסטיני** הומחש בפומבי **הפער הבולט בין הג'האד האסלאמי בפלסטין לבין חמאס**. מאז תחילת סבבי ההסלמה נמנעה חמאס מלהשתתף בשני סבבי ההסלמה האחרונים והוכיחה, כי אינה מוכנה לאפשר לארגון ולאיראן העומדת מאחוריו, לגרור אותה לעימות כולל עם ישראל. עמדה זאת של חמאס נהנית מגיבוי מצרים, שבידה מנופי לחץ על הג'האד האסלאמי בפלסטין (למשל, כניסה ויציאה של פעילים בכירים מהרצועה ואליה). **במישור הצבאי האופרטיבי** נחל הג'האד האסלאמי בפלסטין כישלונות שבכירי הארגון מתעלמים מהם בהצהרותיהם הפומביות: ירי הרקטות של הג'האד האסלאמי לעבר ישראל בשני סבבי ההסלמה האחרונים **היה אפקטיבי הרבה פחות** מזה של סבבי ההסלמה האחרים, שבהם שולבו יכולותיו יחד עם אלו של חמאס (והדבר מצא

ביטוי במספר היירוטים הרב של מערכת כיפת ברזל ובהעדר הרוגים לישראל). בנוסף לכך, ישראל יזמה סיכול ממוקד של בכיר בג'האד האסלאמי בפלסטין ובשני הסבבים האחרונים תקפה את יעדי הארגון בסוריה, ובכך קבעה "כללי משחק" חדשים.

מדיניות חמאס

◀ חמאס, שהינה מוקד הכוח המרכזי ברצועה חותרת, להערכתנו, **להסדרה מינימליסטית, קצרת טווח** (להערכתנו לפרק זמן של כמה שנים). במסגרת הסדרה שכזאת שואפת חמאס לקבל **סיוע הומניטרי וכלכלי משמעותי בצירוף צעדים מעשיים ל"הקלת המצור"** (למשל: הקלות במעברים, פתיחת מעבר רפיח, הרחבת נפח הסחורות המועברים במעברים, הגדלת מספר הפועלים מהרצועה העובדים בישראל). תמורת זאת **עשויה חמאס להסכים לרגיעה יחסית בשטח ולפקח על יישומה באופן אפקטיבי יותר** (כפי שעשתה במשך שלוש שנים וחצי שבין תום מבצע "צוק איתן" לתחילת "צעדות השיבה").

◀ עם זאת, בראיית חמאס **אין המדובר בהפסקה מוחלטת של האלימות, אלא בהורדת רף האלימות למינימום הנחוץ** והמשך השימוש בו כל אימת שישראל, בראיית חמאס, לא תעניק לה את התמורות המבוקשות. **מודל ההתייחסות של חמאס בכל הנוגע להסדרה הינו להערכתנו הסכם הפסקת האש, שהביא לסיום מבצע "צוק איתן"** (26 באוגוסט 2014). הסכם זה, אשר היה מבוסס על ההבנות שהושגו בתום מבצע "עמוד ענן" (22 בנובמבר 2012) כלל מתן הקלות לתנועת בני אדם וסחורות במעברים; הכנסה של סיוע הומניטרי וצידוד הנחוץ לשיקום הרצועה והגדלת מרחב הדיג (ראו הודעת משרד החוץ המצרי על הפסקת האש, רא"י אליום, לונדון, 26 באוגוסט 2014). **מנגד, לא הוסכם בתום מבצע "צוק איתן" על מהלכים משמעותיים** כגון הפסקת אש ארוכת-טווח, פירוז הרצועה מכוח צבאי או הקמת שדה תעופה ונמל ימי, והלל, להערכתנו, אינם עומדים עתה על הפרק.

◀ מדיניותו העצמאית של הג'האד האסלאמי בפלסטין בהשראת איראן (אליה הוא קשור) **פוגעת בניסיונות ההסדרה של חמאס**. עדות ברורה לכך נמצאה בסבב ההסלמה האחרון, שיזם הג'האד האסלאמי בפלסטין. ירי הרקטות החל יומיים לאחר **שישראל הודיעה על הקלות חסרות תקדים ברצועה במסגרת הבנות ההסדרה** (הרחבת מרחב הדיג ל-15 מיילים ימיים, היתרי כניסה לישראל ל-7,000 סוחרים). קטר מצדה הודיעה על הגדלת סכום חלוקת הכספים ל-12 מיליון דולרים ועל המשך התשלומים במהלך שנת 2020. **בעקבות ההסלמה הודיעה ישראל על סגירת המעברים ועל סגירת מרחב הדיג**, אך היא שבה וביטלה צעדים אלו משהסתיימה ונרגעו הרוחות.

◀ **מדוע אם כך חמאס אינה אוכפת מדיניותה זאת על הג'האד האסלאמי בכוח הזרוע?** להערכתנו, יש לכך שתי סיבות בסיסיות:

◆ **הסיבה הפנים-פלסטינית:** הג'האד האסלאמי בפלסטין אינו ארגון קיקיוני אלא ארגון חזק ובעל יכולות. כל פגיעה בארגון תהייה כרוכה באלימות ואבידות, שיעוררו מחאות בקרב האוכלוסייה ויחלישו את חמאס, דווקא בעידן בו היא קוראת ל"אחדות השורה" למען המערכה נגד תוכנית טראמפ.

להערכתנו, יישום הקלות משמעותיות שתורגשנה ע"י האוכלוסייה, או לחלופין מכה צבאית משמעותית שיספגו חמאס ושאר ארגוני הטרור ברצועה, עשויים להגביר את הלגיטימיות של חמאס כלפי הג'האד האסלאמי בפלסטין.

◆ **הסיבה החיצונית:** חמאס, ובעיקר הזרוע הצבאית שלה (גדודי אלדין אלקסאם) תלויים **בסיוע האיראני** (אמצעי לחימה, כספים, גיבוי מדיני). איראן נוטה להמשיך ולהעניק סיוע זה למרות קשיים ביחסיה עם חמאס, מתוך עניין לחזק את החזית העזתית מול ישראל. עימות אלים בין חמאס (בגיבוי מצרי) לבין הג'האד האסלאמי בפלסטין **יערים קושי נוסף בפני יחסי חמאס איראן ועלול לפגוע בסיוע האיראני לחמאס ולהגביר את בידודה החיצוני של חמאס.**